

Rätt till arv för judiska efterlevande

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet en motion (m) som väckts enligt 3 kap. 15 § riksdagsordningen med anledning av händelse av större vikt. Motionärerna begär en ändring i lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden.

Lagutskottet har avgivit yttrande och anför bl.a. att utskottet ser med tillfredsställelse på det lagstiftningsarbete som nu pågår inom Justitiedepartementet. Om det skulle visa sig att det föreligger behov av lagändringar är det enligt lagutskottets mening angeläget att lagstiftningsåtgärder kommer till stånd omgående. Lagutskottet anser att motionen inte bör föranleda någon riksdagens vidare åtgärd.

Socialutskottet delar lagutskottets bedömning. Riksdagen bör inte ta något initiativ på området. Motionen bör därför avstyrkas.

I betänkandet finns en reservation (m, kd, fp).

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Utskottets överväganden	5
Socialutskottets ställningstagande	6
Reservation.....	7
Ändring i lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden	7
Bilagor:	
1. Förteckning över behandlade förslag.....	8
2. Lagutskottets yttrande 2001/02:LU2y	9

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Ändring i lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden

Riksdagen avslår motion 2001/02:So24.

Reservation (m, kd, fp)

Stockholm den 9 april 2002

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Ingrid Burman (v), Chris Heister (m), Susanne Eberstein (s), Conny Öhman (s), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Elisebeht Markström (s), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kenneth Johansson (c), Catherine Persson (s), Lars Elinderson (m), Tullia von Sydow (s), Lena Olsson (v), Rosita Runegrund (kd), Marina Pettersson (s), Harald Nordlund (fp) och Lotta N Hedström (mp).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlas motion 2001/02:So24 av Christel Anderberg m.fl. (m). Motionen är väckt med åberopande av riksdagsordningens 3 kap. 15 §, dvs. med anledning av händelse av större vikt.

Socialutskottet har beslutat bereda lagutskottet tillfälle att yttra sig över motionen. Yttrandet (2001/02:LU2y) återfinns i *bilaga 2*.

Utskottets överväganden

Motionen

I motion So24 av Christel Anderberg m.fl. (m) begärs ett tillkännagivande om en ändring i lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden som innebär att fonden skall kunna avstå från arv om sådana synnerliga skäl som gäller för släktingar till Förintelsens offer är för handen. Motionärerna anför att Sverige under de senaste åren har tagit initiativ till att på olika sätt påminna om Förintelsen. Syftet har varit att säkerställa att sådana händelser inte skall kunna upprepas. En regeringskommission har också kartlagt judiska tillgångar i Sverige. Syftet härmed måste rimligen vara att säkerställa att dessa tillgångar kan överlämnas till släktingar till Förintelsens offer. Det visar sig nu att rättsliga hinder finns för att denna elementära gest gentemot de anhöriga skall kunna utföras. Eftersom ingen gjort anspråk på de aktuella tillgångarna har dessa tillfallit Allmänna arvsfonden, heter det i motionen.

Lagutskottets yttrande

Lagutskottet anför och ger exempel på att motionen väcker en mängd olika frågor rörande den successionsrättsliga lagstiftningen och dess tillämpning. Därtill kommer huvudregeln om tioårig preskription.

Lagutskottet vill för sin del inte utesluta att gällande lagstiftning, i vart fall i vissa fall, kan hindra efterlevande till förintelseoffer att få sina anspråk tillgodosedda. Detta ligger inte i linje med det arbete som utförts bl.a. av Kommissionen om judiska tillgångar. Kommissionen förutsatte i sitt betänkande (SOU 1999:20) Sverige och judarnas tillgångar att regeringen initierar sådana åtgärder som krävs för att bringa moralisk upprättelse åt de berörda. Lagutskottet har inhämtat att nu pågår inom Justitiedepartementet lagstiftningsarbete i syfte att undanröja eventuella lagliga hinder mot att efterlevande till förintelseoffer kan få sina anspråk tillgodosedda samt att arbetet skall redovisas i en departementspromemoria senast sommaren 2002.

Lagutskottet ser med tillfredsställelse på det arbete som nu pågår inom Justitiedepartementet. Om det skulle visa sig att det föreligger behov av lagändringar är det, enligt utskottets mening, angeläget att lagstiftningsåtgärder kommer till stånd omgående. Såvitt lagutskottet kan bedöma torde det inte föreligga några som helst meningsmotsättningar mellan riksdagen och regeringen i denna fråga.

Mot denna bakgrund anser lagutskottet att motion 2001/02:So24 inte bör föranleda någon riksdagens vidare åtgärd.

Socialutskottets ställningstagande

Socialutskottet konstaterar att det nu pågår lagstiftningsarbete inom Justitiedepartementet i syfte att undanröja eventuella lagliga hinder mot att efterlevande till förintelseoffer kan få sina anspråk tillgodosedda. Arbetet skall redovisas senast sommaren 2002.

Socialutskottet delar lagutskottets bedömning att om det skulle visa sig att det föreligger behov av lagändringar är det angeläget att lagstiftningsåtgärder kommer till stånd omgående. Riksdagen bör dock inte nu ta något initiativ på området. Motion So 24 (m) avstyrks.

Reservation

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservation.

Ändring i lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden

av Chris Heister (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Lars Elinderson (m), Rosita Runegrund (kd) och Harald Nordlund (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:So24.

Ställningstagande

Vi anser att det är synnerligen anmärkningsvärt att regeringen först nu – trots vad Kommissionen om judiska tillgångar uttalade redan i mars 1999, dvs. för mer än tre år sedan – initierat sådana lagstiftningsåtgärder som krävs för att bringa upprättelse åt släktingar till Förintelsens offer. Dröjsmålet framstår som än mer anmärkningsvärt när nu gällande arvsrättsliga regler riskerar att leda till att herrelösa banktillgodohavanden som tillhört Förintelsens offer med stor sannolikhet kommer att tillfalla Allmänna arvsfonden. Enligt vår mening borde regeringen redan i februari 1997, då regeringen beslutade direktiven till Kommissionen om judiska tillgångar, ha övervägt ändringar i lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden.

I den uppkomna situationen anser vi att regeringen nu bör rätta till begångna misstag och omgående till riksdagen överlämna ett lagförslag som klart och tydligt undanröjer alla hinder för att efterlevande till förintelseoffer skall kunna få sina berättigade anspråk tillgodosedda. Såvitt vi kan bedöma torde ett sådant lagförslag vara förhållandevis enkelt, och beredningsarbetet skulle kunna utföras relativt snabbt. Någon departementspromemoria är inte erforderlig. I stället bör regeringen för tids vinnande snabbt upprätta ett förslag till lagrådsremiss. Ett sådant förslag kan sedan, efter ett kort remissförfarande, läggas till grund för en lagrådsremiss som efter lagrådsgranskning omgående kan leda till en proposition. Med ett sådant upplägg på arbetet skulle det vara möjligt för riksdagen att behandla lagförslaget före sommaruppehållet.

Vad vi nu anfört bör med bifall till motion 2001/02:So24 (m) ges regeringen till känna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motion med anledning av händelse av större vikt

2001/02:So24 av Christel Anderberg m.fl. (m) vari yrkas

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en ändring i lag om Allmänna arvsfonden.

BILAGA 2

Lagutskottets yttrande 2001/02:LU2y

Rätt till arv för judiska efterlevande

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 12 februari 2002 beslutat bereda lagutskottet tillfälle att yttra sig över motion 2001/02:So24 av Christel Anderberg m.fl. (m). Motionen är väckt enligt 3 kap. 15 § riksdagsordningen med anledning av händelse av större vikt.

I motionen anförs – utifrån ett konkret fall – att gällande lagstiftning utgör hinder mot att egendom i Sverige som tillhört Förintelsens offer kan överlämnas till offrens släktingar; egendomen tillfaller i stället Allmänna arvsfonden. I motionen begärs ett tillkännagivande om en ändring i lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden som innebär att fonden skall kunna avstå från arv om sådana synnerliga skäl som gäller för släktingar till Förintelsens offer är för handen.

Lagutskottet, som beslutat avge yttrande över motionen, får anföra följande.

Utskottets överväganden

Enligt vad utskottet inhämtat gäller det i motionen redovisade fallet ett banktillgodohavande om 35 000 kr, insatt på en svensk bank i slutet av 1930-talet av en person från Riga. Personen i fråga kom senare i sitt hemland att bli en av Förintelsens många offer. I samband med att mannens släktingar nu gjort anspråk på banktillgodohavandet har fråga uppkommit om den arvsrättsliga lagstiftningen utgör hinder mot att släktingarna får del av pengarna och om dessa i stället skall tillfalla Allmänna arvsfonden. Enligt uppgift hävdar den aktuella banken inte preskription av bankmedlen.

Motionsspörsmålet väcker en mängd olika frågor rörande den successionsrättsliga lagstiftningen och dess tillämpning, bl.a. bestämmelserna i 16 kap. ärvdabalken om preskription av rätt att taga arv vari föreskrivs en yttersta preskriptionstid om tio år i fråga om rätt till arv, 2 kap. 8 § andra stycket lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo vari föreskrivs att svensk lag skall äga tillämpning beträffande preskription av rätt att här i riket taga arv, 5 kap. 1 § ärvdabalken vari föreskrivs om Allmänna arvsfondens arvsrätt, 24 § lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden som

innebär att fonden under vissa närmare angivna förutsättningar kan avstå rätten till arv samt 27 § samma lag vari föreskrivs vissa tidsfrister för ansökan till fonden om arvsavstående.

Därtill kommer att huvudregeln i preskriptionslagen (1981:130) om tioårig preskription är tillämplig också på medel innesående i bank. Enligt numera etablerad bankpraxis hävdar emellertid inte svenska banker preskription mot kontohavare, dennes arvingar eller andra rättsägare.

Enligt vad Kommissionen om judiska tillgångar i Sverige vid tiden för andra världskriget redovisat i sitt betänkande (SOU 1999:20), Sverige och judarnas tillgångar, har kommissionens arbete lett till att bankerna i flera fall kunnat göra utbetalningar till rättsägare som är efterlevande till offer för Förintelsen. I kommissionens betänkande finns inte redovisat något fall där den successionsrättsliga lagstiftningen eller annan lagstiftning skulle ha utgjort hinder mot att efterlevande till förintelseoffer fått ut s.k. herrelösa banktillgångar.

Till saken hör också att det i motionen redovisade ärendet ännu inte är slutligt avgjort.

Lagutskottet vill emellertid för sin del inte utesluta att gällande lagstiftning, i vart fall i vissa fall, kan hindra efterlevande till förintelseoffer att få sina anspråk tillgodosedda. Som framhållits i motionen ligger detta givetvis inte i linje med det arbete som utförts av bl.a. Kommissionen om judiska tillgångar. Kommissionen har också i sitt betänkande som en allmän slutsats uttalat att det i ett moraliskt perspektiv är beklagligt att vissa rättsägare sent eller ännu inte fått kännedom om tillgångar som blivit herrelösa till följd av Förintelsen. Minst lika beklagligt är, framhöll kommissionen, risken för att vissa rättsägare helt kan ha gått miste om sin möjlighet att framställa anspråk. Kommissionen förutsatte att regeringen initierar sådana åtgärder som krävs för att bringa moralisk upprättelse åt de berörda.

Enligt vad utskottet inhämtat pågår nu inom Justitiedepartementet lagstiftningsarbete i syfte att undanröja eventuella lagliga hinder mot att efterlevande till förintelseoffer kan få sina anspråk tillgodosedda. Arbetet skall redovisas i en departementspromemoria senast sommaren 2002.

Lagutskottet ser med tillfredsställelse på det arbete som nu pågår inom Justitiedepartementet. Om det skulle visa sig att det föreligger behov av lagändringar är det, enligt utskottets mening, angeläget att lagstiftningsåtgärder kommer till stånd omgående. Såvitt lagutskottet kan bedöma torde det inte föreligga några som helst meningsmotsättningar mellan riksdagen och regeringen i denna fråga.

Mot denna bakgrund anser lagutskottet att motion 2001/02:So24 inte bör föranleda någon riksdagens vidare åtgärd.

Stockholm den 5 mars 2002

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Christel Anderberg (m), Rune Berglund (s), Karin Jeppsson (s), Henrik S Järrel (m), Nikos Papadopoulos (s), Elizabeth Nyström (m), Marina Pettersson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Raimo Pärssinen (s), Petra Gardos (m) och Agne Hansson (c).

Avvikande mening

Christel Anderberg, Henrik S Järrel, Elizabeth Nyström, Berit Adolfsson och Petra Gardos (alla m) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med ”Lagutskottet ser” och slutar med ”vidare åtgärd” bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är det synnerligen anmärkningsvärt att regeringen först nu – trots vad Kommissionen om judiska tillgångar uttalade redan i mars 1999, dvs. för mer än tre år sedan – initierat sådana lagstiftningsåtgärder som krävs för att bringa upprättelse åt släktingar till Förintelsens offer. Dröjsmålet framstår som än mer anmärkningsvärt när nu gällande arvsrättsliga regler riskerar att leda till att herrelösa banktillgodohavanden som tillhört Förintelsens offer med stor sannolikhet kommer att tillfalla Allmänna arvsfonden. Enligt utskottets mening borde regeringen redan i februari 1997, då regeringen beslutade direktiven till Kommissionen om judiska tillgångar, ha övervägt ändringar i lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden.

I den uppkomna situationen anser utskottet att regeringen nu bör rätta till begångna misstag och omgående till riksdagen överlämna ett lagförslag som klart och tydligt undanröjer alla hinder för att efterlevande till förintelseoffer skall kunna få sina berättigade anspråk tillgodosedda. Såvitt utskottet kan bedöma torde ett sådant lagförslag vara förhållandevis enkelt, och beredningsarbetet skulle kunna utföras relativt snabbt. Någon departementspromemoria är inte erforderlig. I stället bör regeringen för tids vinnande snabbt upprätta ett förslag till lagrådsremiss. Ett sådant förslag kan sedan, efter ett kort remissförfarande, läggas till grund för en lagrådsremiss som efter lagrådsgranskning omgående kan leda till en proposition. Med ett sådant upplägg på arbetet skulle det vara möjligt för riksdagen att behandla lagförslaget före sommaruppehållet.

Vad som nu anförts innebär att lagutskottet förordar att socialutskottet skall föreslå att riksdagen bifaller motion 2001/02:So24.